

МОНІТОРИНГ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ УЗАГАЛЬНЕННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Гриняк Андрій Богданович,

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України,
головний науковий співробітник
відділу приватноправових досліджень Інституту правотворчості
та науково-правових експертиз Національної академії наук України

Статтю присвячено особливостям судового моніторингу цивільного законодавства України за результатами узагальнення судової практики. Встановлено, що саме судова система змушена спрямовувати свої зусилля на виявлення законодавчих лакун та їх усунення шляхом судової правотворчості як дієвого механізму подолання правового ввакууму, оскільки застосування правових аналогій вже не вирішують проблему швидкого реагування на появу нових відносин. Відповідно й завданням сучасного цивільного судочинства є не лише справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд справ, але й пошук судом такого права, яке може найточніше урегулювати спірні правовідносини. Зазначена функція правового моніторингу за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики прямо закріплена у ст. 71 Закону України «Про правотворчу діяльність». Зважаючи на це судовий моніторинг повинен включати в себе роботу з перевірки цивільного законодавства на предмет їх відповідності Конституції України, основоположним принципам права, *acquis communautaire* ЄС. Відповідно й «лакмусовим папірцем» визначення ефективності Цивільного кодексу України є статистика його застосування на практиці шляхом використання зворотного зв'язку від правозастосовця до законодавця. Відповідно закріплення функції судового моніторингу в положеннях Закону України «Про правотворчу діяльність» сприятиме дотриманню балансу між законодавчою, виконавчою та судовою гілками в сферах правотворчості та правореалізації, виходячи із закріплених у Конституції України запобіжників. Такий танDEM, в якому суд, виявивши прогалини, колізії положень цивільного законодавства, з метою забезпечення здійснення правосуддя здійснює правотворення, на основі якого, вносяться зміни у відповідний нормативно-правовий акт, призведе до формування належної правової політики та дотримання необхідного балансу приватних і публічних інтересів. Судові органи є тим суб'єктом, хто наділений відповідною компетенцією для аналізу таких об'єктів моніторингу, як Цивільний кодекс України та інші акти законодавства. Судовий моніторинг спрямований як на удосконалення механізмів правового регулювання приватноправових відносин, так і на оновлення як цивільного, так і цивільного процесуального законодавства, адже направлений на виявлення та вирішення притаманних цим сферам проблем.

Ключові слова: правотворення, правовий моніторинг, судова правотворчість, оновлення цивільного законодавства, узагальнення судової практики, аналіз судової статистики.

Hryniak Andriy. Monitoring of the civil legislation of Ukraine based on the results of summarising judicial practice

The article is devoted to the peculiarities of judicial monitoring of civil legislation of Ukraine based on the results of generalisation of judicial practice. The author establishes that it is the judicial system which is forced to direct its efforts towards identifying legislative gaps and eliminating them through judicial lawmaking as an effective mechanism for overcoming the legal vacuum, since the use of legal analogies no longer solves the problem of rapid response to the emergence of new relations. Accordingly, the task of modern civil proceedings is not only to consider cases in a fair, impartial and timely manner, but also to find the law that can most accurately regulate disputed legal relations. This function of legal monitoring based on the results of the analysis of court statistics and generalisation of court practice is directly enshrined in Article 71 of the Law of Ukraine «On Lawmaking». In view of this, judicial monitoring should include work on checking

*civil legislation for compliance with the Constitution of Ukraine, fundamental principles of law, and the EU *acquis communautaire*. Accordingly, the «litmus test» for determining the effectiveness of the Civil Code of Ukraine is the statistics of its application in practice through the use of feedback from law enforcement to the legislator. Accordingly, enshrining the function of judicial monitoring in the provisions of the Law of Ukraine «On Lawmaking» will help to maintain a balance between the legislative, executive and judicial branches in the areas of lawmaking and law enforcement, based on the safeguards enshrined in the Constitution of Ukraine. Such a tandem, in which the court, having identified gaps and conflicts in the provisions of civil law, carries out law-making in order to ensure the administration of justice, and on the basis of which the relevant legal act is amended, will lead to the formation of a proper legal policy and the necessary balance of private and public interests. The judiciary is the entity that has the relevant competence to analyse such monitoring objects as the Civil Code of Ukraine and other legislative acts. Judicial monitoring is aimed at both improving the mechanisms of legal regulation of private law relations and updating both civil and civil procedural legislation, since it is aimed at identifying and resolving the problems inherent in these areas.*

Key words: law-making, legal monitoring, judicial law-making, updating of civil legislation, generalisation of court practice, analysis of court statistics.

Сучасний розвиток суспільних відносин з його трансформаційно-глобалізаційними процесами, зміною світового правопорядку вимагає ухвалення не лише якісного, але й швидко оновлюваного законодавства. Зокрема, на стадії входження України у правовий простір Європейського Союзу важливим є не просто усунення дублювань та розбіжностей чинного законодавства, не питання простоти і зрозумілості законодавчих норм, а напрацювання готового до трансформацій законодавства. Враховуючи європейський вектор руху України, особливості функціонування країни у режимі воєнного стану сьогодні розробляється низка нормативно-правових актів задля якнайшвидкої перемоги над агресором та вступу України до ЄС. Звичайно, що в цих непростих умовах правотворчий процес має набувати максимально динамічного характеру, проте вкрай важливо при цьому, щоб швидкість не зашкодила якості прийнятих актів, які не завжди відповідають вимогам юридичної технології та техніки з їх прийняття, не враховують специфіки національного правового менталітету, економічного стану країни, не відповідають конкретним соціальним умовам. Більше того, сучасний етап розвитку людства (поява штучного інтелекту, цифрових речей тощо) призвів до стрімкого розвитку та зміни правовідносин, наслідком чого є допущення законодавчих протиріч або прогалин, які слід оперативного долати чи заповнювати. Я. М. Романюк з цього приводу наголошує на необхідності дотримання тісного

взаємозв'язку між ефективністю застосування правових норм та вмінням законодавця вчасно та адекватно реагувати на рух суспільних відносин шляхом створення нових правил поведінки, оформлених якісними правовими нормами, у тому числі шляхом створення нових процесуальних механізмів ефективного та швидкого судового захисту прав учасників цивільних відносин [1, с. 105].

Зважаючи на це, оновлення цивільного законодавства України прямо пов'язане із правозастосовчими питаннями аналізу практики Європейського Суду з прав людини, рішень Конституційного Суду України, Верховного Суду. Зважаючи на це саме на етапі напрацювання оновленої редакції Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) потребує ретельного аналізу 20-річний досвід застосування положень ЦК України судом. Такий підхід дозволить виявити наявні законодавчі упущення та протиріччя, які потребуватимуть усунення на законодавчому рівні, корінь яких вбачається у хаотичному внесенні змін до цього кодифікованого акта [2, с. 374]. Такого роду упущення переважно усуваються на етапі правозастосування шляхом пристосування норми права, передбаченої для безлічі ситуацій, до конкретного випадку, використання принципів права для подолання прогалин тощо. Застосовуючи загальні положення норм цивільного права до конкретного факту чи дій особи, такі акти конкретизують загальні вимоги закону, точно визначають правомочності та юридичні обов'язки конкрет-

них суб'єктів права. Судові акти, ухвалені на підставі вивчення фактичних обставин і тлумачення цивільного закону, вказують на найбільш ефективний і доцільний шлях правового регулювання [1, с. 107].

Прикладом зазначеного слугують положення ч. 5 ст. 403 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), яким надано право касаційному суду передавати справу, що містить виключну правову проблему (законодавчу прогалину), на розгляд Великої Палати Верховного Суду, виходячи із необхідності забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики. Такий підхід відповідає закріпленому в ст. 10 ЦПК України загальному правилу про неможливість відмови судом у розгляді справи з мотивів відсутності, неповноти, нечіткості, суперечливості законодавства, що регулює спірні відносини. Варто наголосити, що такий підхід корелює закріпленому в частині 2 статті 1 Цивільного кодексу Швейцарії правилу, що у випадках, коли жодне положення у вигляді закону не можна застосувати, суддя має приймати рішення відповідно до чинного звичаєвого права та, за його відсутності, відповідно до правил, які б він сам для себе встановив, діючи як законодавець [3].

Таким чином саме судова система змушена спрямовувати свої зусилля на виявлення законодавчих лакун та їх усунення шляхом судової правотворчості як дієвого механізму подолання правового ввакууму, оскільки застосування правових аналогій вже не вирішують проблему швидкого реагування на появу нових відносин. Відповідно й завданням сучасного цивільного судочинства є не лише справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд справ, але й пошук судом такого права, яке може найточніше урегулювати спірні правовідносини. Тобто судді, «навіть при неурегульованості нормами права спірних відносин починають «творити» право, виходять із життєвих уявлень про те, що є прийнятним та справедливим з точки зору суспільства. З цих підстав... визначення шляху, яким розвиватиметься вчення про судову правотворчість та її приклади застосування в державі є питанням надзвичайно важливим» [4, с. 3].

З прийняттям Закону України «Про правотворчу діяльність», крім завершення 30-річного періоду нерезультативних спроб ухвалення так званого «закону про закони», варто констатувати остаточно утвердження ролі суду в процесі правотворення, що свідчить про гармонізацію кардинально різних підходів, закріплених у законодавствах країн англосаксонської та романо-германської правових сімей. Відповідно й цілком логічно є закріплена в межах цього законодавчого акта функція правового моніторингу за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики (ст. 71). Варто зазначити, що у правовій доктрині неодноразово висловлювалися пропозиції про наділення вищих судових органів повноваженнями з проведення правового моніторингу на постійній основі [5, с. 84]. Зокрема, заслуговує уваги висновок, що одним із дієвих способів вдосконалення законодавства є забезпечення безпосереднього обміну інформацією між вищими судовими органами та законодавчою владою про його стан, з визначенням нормативно-правових актів, що потребують змін, доповнень чи скасування або прийняття нового закону. Виходячи з цього в правовій доктрині наголошувалося на доцільності впровадження судово-правового моніторингу при підготовці законопроектів, який дозволить виявляти вже встановлені судовою практикою проблемні норми права, що потребують корегування зі сторони законодавчих органів [6, с. 7]. З цього приводу варто наголосити, що під час правозастосування накопичується інформація, що передається законодавцю, який її оцінює і вносить необхідні зміни до нормативно-правової бази. У цьому сенсі застосування права є найбільш ефективним і оперативним засобом виявлення запиту суспільних потреб у правовому регулюванні чи його зміні. Правозастосовувач першим стикається у процесі здійснення своєї діяльності зі зміною суспільних відносин і на собі відчуває наслідки соціальної еволюції [1, с. 122].

Зважаючи на це судовий моніторинг повинен включати в себе роботу з перевірки цивільного законодавства на предмет їх відповідності Конституції України та основоположним принципам права. Крім

того триваючий сьогодні процес рекодифікації цивільного законодавства України пов'язаний із уніфікацією вітчизняного законодавства з правом Європейського Союзу. Недарма в юридичній літературі наголошується на пов'язаності кодифікації з «практичними питаннями застосування положень закону учасниками правовідносин та судом. ... Практика застосування цивільного законодавства, яка виявилася надзвичайно плідною останнє десятиріччя, на прикладі досвіду правозастосування Верховного Суду означила наявність численних колізій у чинному ЦК, які створюють неабиякі труднощі в судовій практиці» [2, с. 373–374]. Зокрема, недосконалість законодавчої техніки і суперечності у законодавчих актах, наявність випадків регулювання одних і тих самих правовідносин нормами різних законів спричиняє неоднакове застосування судом одних і тих самих норм матеріального права і ухвалення різних за змістом судових рішень у схожих правовідносинах. Наявність подібних ситуацій у правозастосувальному процесі дозволяє констатувати періодичну (певну) втрату цивільним процесом своєї класичної форми. Головною особливістю нетипового судового правозастосування є те, що воно за своїм фактичним складом містить елементи, що відхиляються від ідеальної моделі правозастосування, і вимагають від правозастосування проведення додаткових пошукових зусиль при вирішенні конкретної справи [1, с. 153]. Зважаючи на це варто констатувати факт врахування законодавцем доктринальних пропозицій щодо закріплення можливості вищих судових органів на проведення моніторингових досліджень та направлення їх результатів до суб'єкта правотворчої діяльності з метою прийняття, внесення змін, зупинення дії або ж дострокового відновлення дії структурного елемента відповідного нормативно-правового акта чи визнання його таким, що втратив чинність.

Прикладом останнього є справа № 688/4803/18, в якій Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду в окремій ухвалі від 15 березня 2023 року звернув увагу, що імовірно, вживання законодавцем у абзаці 2 частини третьої статті 65 СК України терміну «засвідчення» зумовило

те, що на рівні Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року № 296/5 (далі – Порядок), змінено законодавчу норму (абзац 2 частини 3 статті 65 СК України) і вимогу про нотаріальне посвідчення згоди замінено на іншу нотаріальну дію (засвідчення справжності підпису). Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду щодо цього зазначив, що друге речення абзацу 1 підпункту 4.2 пункту 4 глави 1 розділу II Порядку суперечить абзацу 2 частини 3 статті 65 СК України, оскільки Міністерство юстиції України змінило законодавчу норму. Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду, зокрема, ухвалив поінформувати Міністерство юстиції України про виявлену невідповідність другого речення абзацу 1 підпункту 4.2 пункту 4 глави 1 розділу II Порядку, абзацу 2 частини 3 статті 65 Сімейного кодексу України та рекомендував Міністерству юстиції України внести зміни до другого речення абзацу 1 підпункту 4.2 пункту 4 глави 1 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року № 296/5 [7].

Пошук відповіді на питання дієвості механізму судового моніторингу полягає у з'ясуванні специфіки такої діяльності, що відображається у перевірці законності положень цивільного законодавства, виявлення законодавчих прогалин тощо. Відповідно й «лакмусовим папірцем» визначення ефективності Цивільного кодексу України є статистика його застосування на практиці шляхом використання зворотного зв'язку від правозастосовця до законодавця. З чого можемо зробити висновок, що якість цивільного законодавства напряму впливає на досконалість правозастосування. З цього приводу в юридичній літературі цілком слушно зазначається, що закон виступає необхідним інструментом для виконання завдань, що стоять перед правозастосовними органами, вони використовують його як модель своєї діяльності [8, с. 34].

Як видається, закріплення функції судового моніторингу в положеннях Закону України «Про правотворчу діяльність»

сприятиме дотриманню балансу між законодавчою та виконавчою гілками в сферах правотворчості та правореалізації, виходячи із закріплених у Конституції України запобіжників щодо неможливості визнання судами загальної юрисдикції неконституційними законів чи закріплених у ст. 150 Конституції України інших правових актів. Разом з тим суди загальної юрисдикції мають право на підставі ст. 144 Конституції України визнавати неконституційними чи такими, що суперечать законам України, рішення органів місцевого самоврядування, а також – на підставі ст. 124 Конституції України – акти органів державної виконавчої влади – міністерств, інших центральних органів, місцевих державних адміністрацій тощо [9, с. 76]. Таким чином, оскільки врегулювання приватноправових відносин належить до компетенції як законодавчої, так і виконавчої влади, а така їх діяльність є об'єктом моніторингу з боку судової влади, відповідно, й судовий моніторинг діючого цивільного законодавства є ефективною формою виявлення та усунення допущених протиріч, дублювань, прогалин тощо. Зважаючи на це, судовий моніторинг полягає в систематичному аналізі специфіки застосування положень цивільного законодавства на практиці, що свідчить про слухність його закріплення у Законі України «Про правотворчу діяльність» як невід'ємного елемента (етапу) правового моніторингу.

Заслугує уваги з цього приводу висловлена в юридичній літературі теза, що подолання прогалин у законодавстві, вирішення колізій, невідповідність існуючих нормативних приписів основоположним правам людини – це ті виключні випадки, в яких суд на підставі відповідної аргументації може виступити як суб'єкт правотворення [10, с. 202]. Проводячи у процесі правозастосування перевірку норм цивільного законодавства суд виявляє наявність чи відсутність суперечностей між ними, а далі шляхом винесення судового рішення долає протиріччя в межах конкретної справи, відмовляючись від застосування спірної норми. Далі суд відшуковує правильний і максимально доцільний у конкретному випадку правовий засіб подолання прогалини, з урахуванням принципу правової визначеності,

тобто ясності, точності і передбачуваності правової норми, яку, по-суті, сформує правозастосувальний орган із декількох норм, які містять принципи та власне правило поведінки. Таким способом може бути, зокрема, субсидіарне застосування цивільно-правових норм або формування у судовому рішенні висновку від протилежного, відштовхуючись від норми, яка регулює аналогічні відносини [1, с. 171]. Такі дії суду щодо незастосування спірної правової норми набувають правотворчого характеру, виступають фактично джерелом регулювання цивільних відносин.

Разом із тим, ухвалюючи рішення у правовідносинах, які не визначені або ж нечітко визначені законодавчо, суд повинен аргументувати його, а така практика має виключний характер, а не є звичною (п. 27 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Сокурєнко і Стригун проти України» від 20.07.2006 р. [11]). З чого робимо висновок, що суд, в жодному разі не підміняючи собою законодавця, при відсутності, неповності, суперечливості чи нечіткості законодавства, є єдиним органом (ст. 124 Конституції України), який вправі усувати такі упущення шляхом реалізації функції судової правотворчості. Тобто суди, будучи наділені правотворчою функцією, створюють «нове право» як з метою тлумачення неоднозначних для розуміння правових норм, заповнення прогалин тощо, так і «для захисту концепції справедливості, коли вони діють проти закону (*contra legem*), що розширює зміст нормативних положень, розкриває та підтверджує фундаментальні надпозитивні принципи правової системи» [12, с. 46].

У наведених випадках наявності законодавчих прогалин суд намагатиметься сформулювати по суті нову правову позицію, якою можна було б заповнити таку прогалину і таким чином вирішити спір. Недарма з цього приводу наголошується на правовому статусі суду як єдиного органу, уповноваженого відновлювати справедливість в суспільстві. Саме для цього останній повинен мати такий набір процесуально-правового інструментарію, який би давав йому всі можливості добиватись безумовної справедливості судових рішень на всіх стадіях цивільного судочинства. Саме такий підхід спонукає

Україну до визнання судової правотворчості легітимним процесом процесуальних дій суддів на всіх рівнях судової системи [13, с. 47]. З чого можемо констатувати, що судова правотворчість формує новий напрям розвитку науки цивільного процесуального права.

Таким чином, наділенням Законом України «Про правотворчу діяльність» судової гілки влади функцією контролю в сфері правотворчості спрямовано на реалізацію правозахисної функції, оскільки дозволяє досить швидко і ефективно нейтралізувати відсутність правової норми чи дію незаконних правових актів (негативна правотворчість¹). Більше того, вищі органи судової гілки влади є і джерелом формування судової практики, яка виступає об'єктом моніторингових досліджень, і адресатом рекомендацій про заходи щодо вдосконалення правозастосовної діяльності за результатами моніторингу. Насамперед судові органи є тим суб'єктом, хто наділений відповідною компетенцією для аналізу таких об'єктів моніторингу, як Цивільний кодекс України та інші акти законодавства. Як з цього приводу слушно наголошується в юридичній літературі, судова діяльність служить найважливішим каналом реалізації законів [15, с. 194], а судовий моніторинг спрямований як на удосконалення механізмів правового регулювання приватноправових відносин, так і на оновлення як цивільного, так і цивільного процесуального законодавства, адже направлений на виявлення та вирішення притаманних цим сферам проблем.

Саме тому в правовій доктрині пропонується виокремлювати прямий та непрямий способи судового моніторингу, де прямий спосіб відображає судову перевірку законності нормативно-правового акта в рамках розгляду справи про визнання незаконним такого акта та його скасування чи навпаки збереження його юридичної сили. Натомість непрямий спосіб відображається при вирішенні спору, що виник поза зв'язком з перевіркою конкретного нормативно-правового акта,

коли, наприклад, суд свідомо не використовує більш конкретну правову норму, яка регулює суспільні відносини, однак суперечить нормі вищої юридичної сили. Судове рішення в описаному випадку нівелює дію такої норми шляхом невикористання її до конкретних правовідносин. Відповідно й завданням суду буде не просто вибрати з «двох проблем» меншу, а з використанням елементів правового моніторингу надати оцінку правової норми і у випадку визнання її незаконності відмовитись від застосування закріпленого в ній правила при вирішенні конкретного спору.

Прикладом зазначеного може слугувати правова позиція, відображена у постанові Великої Палати Верховного Суду, в якій встановлено, що норма ст. 334 ЦК України превалює над спеціальною нормою Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», виходячи із закріпленого в ст. 4 ЦК України пріоритету норм цього кодексу над нормами інших законів, виходячи з того, що спеціальні норми закону можуть містити уточнюючі положення, проте не можуть прямо суперечити положенням ЦК України [2].

Цікавою для аналізу є судова практика у справах про забезпечення виконання кредитних зобов'язань житловою нерухомістю та мораторій на виселення громадян із житла, переданого в іпотеку. Як результат перегляду рішень судів в цій категорії справ сформовано правову позицію, за якою установлений Законом України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» мораторій не передбачає втрату кредитором права на звернення стягнення на предмет іпотеки (застави) у випадку невиконання боржником зобов'язань за договором, а лише тимчасово забороняє примусове стягнення на майно (відчуження без згоди власника). Більше того, дія цього нормативно-правового акта, як тимчасова міра відстрочення звернення стягнення на таке житло, на час вирішення спору не може бути підставою для відмови в захисті пору-

¹ Під негативною правотворчістю в доктрині права розуміється процедура удосконалення законів, підзаконних актів, рішень суду, цивільно-правових договорів та інших юридичних документів шляхом встановлення їх правовідповідності [14, с. 9].

² Постанова Великої Палати Верховного Суду від 22 червня 2021 р. у справі № 334/3161/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/98483113> (дата звернення 15.06.2024).

шеного права. Відповідно й рішення судів в справах, що переглядалися, були скасовані як такі, що базувалися на умовах судді про неможливість звернення стягнення на предмет іпотеки у зв'язку з дією Закону України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті». Тобто, перегляду підлягали судові рішення, в яких шляхом тлумачення змінюється зміст законодавства, або встановлюється значення, яке законодавець ніколи не закладав при прийнятті нормативно-правових актів.

Наведені приклади судової практики свідчать на користь висновку, що судовому моніторингу притаманні наступні ознаки: а) здійснення моніторингу на професійній основі; б) здійснення моніторингу у встановлених законом процесуальних формах; в) здійснення моніторингу уповноваженим та компетентним суб'єктом судової влади; г) здійснення моніторингу на основі аналізу судових актів та безпосередньо судового процесу; д) виокремлення в процесі моніторингу окремих прецедентів, що формуються на підставі конкретних індивідуалізованих рішень.

Отже, вважаємо за доцільне підтримати відображене у ст. 71 Закону України «Про правотворчу діяльність» положення, яким закріплено можливість звернень Вер-

ховним Судом до визначених ч. 2 ст. 4 цього ж закону суб'єктів правотворчої діяльності з пропозиціями щодо необхідності корегування діючого законодавства. Закріплене правило ще раз підтверджує тезу, що реформування правової системи напряму залежить від модернізації таких її напрямків, як законодавчого, виконавчого та судового. Зазначені напрями взаємопов'язані між собою, адже судові реформування неможливі без відповідного корегування законодавства в сфері судоустрою та судочинства. Зважаючи на це, закріпивши у ст. 71 Закону України «Про правотворчу діяльність» механізм правового моніторингу за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики, комплексного аналізу потребують й результати такої діяльності при пошуку найбільш оптимального та ефективного механізму врегулювання приватноправових відносин. Лише такий тандем, в якому суд, виявивши прогалини, колізії положень цивільного законодавства, з метою забезпечення здійснення правосуддя здійснює правотворення, на основі якого, вносяться зміни у відповідний нормативно-правовий акт, призведе до формування належної правової політики та дотримання необхідного балансу приватних, суспільних і державних інтересів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Романюк Я. М. Застосування цивільно-правових норм у цивільному судочинстві України (питання теорії і практики): монографія. К.: Ін Юре, 2016. С. 105, 107, 122, 153, 171.
2. Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу : монографія / за заг. ред. Н. С. Кузнецової. 2-ге вид., доп. та перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 374, 373–374.
3. Цивільний кодекс Швейцарії від 10.12.1907 р. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/5896> (дата звернення: 15.06.2024).
4. Романюк Я. М. Судова правотворчість у механізмі забезпечення принципу верховенства права в умовах реформування правосуддя. *Вісник Верховного Суду України*. 2016. № 12. С. 3.
5. Подорожна Т. С., Білоскурська О. В. Правовий моніторинг як засіб якості та ефективності чинного законодавства Альманах права. Правовий моніторинг і правова експертиза: питання теорії та практики. Випуск 10. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2019. С. 84.
6. Слотвінська Н. Д. Судова практика як джерело права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2017. С. 7.
7. Окрема ухвала Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 15 березня 2023 р., судова справа № 688/4803/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109674946> (дата звернення 15.06.2024).
8. Бондаренко В. Умови ефективності застосування адміністративноправових норм. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Юридичні науки*. 2016. № 855. С. 34.

9. Кодекс адміністративного судочинства України : науково-практичний коментар / за ред. С. В. Ківалова, О. І. Харитонової; Ківалов С. В., Харитонova О. І., Пасенюк О. М., Аракелян М. Р. та ін. Харків, 2005. С. 76.

10. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. К.: Ваіте, 2015. С. 202.

11. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Сокурєнко і Стригун проти України» від 20.07.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_115#Text (дата звернення: 15.06.2024).

12. Майданик Р. Загальна характеристика судового прецеденту в праві України. *Юридична Україна*. 2012. № 12. С. 46.

13. Ясинок Д. М. Судова правотворчість та її межі в цивільному судочинстві України: монографія. Київ: Алерта, 2024. С. 47.

14. Борова Т. А. Негативна правотворчість та її роль в удосконаленні сучасного права: дис ... доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2023. С. 9.

15. Бахтіна Ю. С. Правовий моніторинг як функція державного управління: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2019. С. 194.

16. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 22 червня 2021 р. у справі № 334/3161/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document /98483113> (дата звернення 15.06.2024).